

Vasile Miftode
Daniela Nacu
Ștefan Cojocaru
Antonio Sandu

Dezvoltarea comunităților etno-culturale. Integrare europeană și interculturalitate

COLECTIE DE SUCCES
Ediția a II-a

Vasile Miftode
Daniela Cojocaru
Ștefan Cojocaru
Antonio Sandu

*Integrare
europeană și
interculturalitate.
Dezvoltarea comunităților etno-
culturale*

Editura Lumen, 2008

colecția DEZVOLTARE SOCIALĂ este coordonată de
prof.dr. Vasile Miftode

Acest material este protejat de legile copyright-ului în vigoare.

Nici o parte din acest volum nu poate fi copiată fără permisiunea autorilor.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale:

Vasile Miftode, Daniela Cojocaru, Ștefan Cojocaru, Antonio Sandu – Integrare europeană și interculturalitate. Dezvoltarea comunităților etno-culturale/ Vasile Miftode, Daniela Cojocaru, Ștefan Cojocaru, Antonio Sandu;

Editura Lumen, Ed. a 2 -a, Iasi 2008

xxx pag.; 21 cm

Bibliogr.

ISBN: 978-973-166-73-8

I. Miftode, Vasile

II. Nacu, Daniela

III. Cojocaru, Ștefan

IV. Sandu, Antonio

316.35(498)

392.31(498)

159.922.4(498)

Vasile Miftode
Daniela Cojocaru
Ștefan Cojocaru
Antonio Sandu

*Integrare
europeană și
interculturalitate.
Dezvoltarea comunităților etno-
culturale*

Editura Lumen, 2008

**Pagin 1 sat
goal inten ionat**

Cuprins

CUPRINS	5
MINORITĂȚILE ETNICE ÎNTRE VULNERABILITATE ȘI RESPONSABILITATE SOCIALĂ (VASILE MIFTODE)	9
MINORITĂȚI ETNICE, LINGVISTICE ȘI RELIGIOASE.....	9
VIOLENȚA INTER-ETNICĂ ȘI PROGRESUL VALORILOR ȘI AL DREPTURILOR NAȚIONALE.....	16
CARE ESTE SOLUȚIA ACCEPTABILĂ ATĂT PENTRU MAJORITARI, CÂT ȘI PENTRU MINORITARI?.....	17
PROTECȚIE ETNICĂ ȘI MANIPULARE DEMOGRAFICĂ.....	19
ANALIZĂ DE CAZ: CHINA	20
CAZUL AFRICII DE SUD.....	21
CAZUL ISRAELULUI.....	22
CAZUL BELGIEI.....	25
PROTECȚIA TEHNOLOGICĂ A LIMBILOR MINORITARE	27
DINAMICA ȘI DIVERSITATEA MINORITĂȚILOR.....	28
CE ESTE O MINORITATE?	30
DE LA STAREA DE MINORITAR LA „STAREA DE MINORAT“.....	39
AUTOMARGINALIZARE ȘI VULNERABILITATE SOCIALĂ (ANTONIO SANDU, ȘTEFAN COJOCARU)	47
PERSPECTIVE TEORETICE.....	47
MARGINALIZARE ȘI EXCLUDERE	48
EVOLUȚIA NORMELOR INTERNAȚIONALE ÎN DOMENIUL PROTECȚIEI DREPTURILOR PERSOANELOR APARTINÂND MINORITĂȚILOR NAȚIONALE (ANTONIO SANDU)	61
IDEEA DREPTURILOR COLECTIVE LA LIGA NAȚIUNILOR	62
COMUNITATE ETNICĂ - MINORITATE ETNICĂ-CLARIFICĂRI CONCEPTUALE	64
SISTEMUL UNIVERSAL ȘI SISTEMELE REGIONALE DE PROTECȚIE A DREPTURILOR MINORITĂȚILOR ETNICE.....	65
SINTEZA DISCUȚIILOR ATELIERULUI DE LUCRU „STRATEGII DE COMBATERE A MARGINALIZĂRII PE CRITERII ETNICE”	70
FOCUS GRUPUL – TEHNICĂ UTILIZATĂ ÎN CERCETAREA COMUNITĂȚILOR ETNICE (DANIELA COJOCARU)	75
CONCEPTUL DE COMUNITATE.....	75

DE CE FOCUS GRUPUL PENTRU CERCETAREA COMUNITĂȚII	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
ORGANIZAREA PRACTICĂ A FOCUS GRUPULUI	81
PLANIFICAREA SOCIALĂ. MODALITĂȚI DE CONSTRUIRE A SCHIMBĂRII SOCIALE	
(ȘTEFAN COJOCARU)	855
TIPURI DE PLANIFICĂRI SOCIALE.....	855
SCHIMBAREA ȘI DEZVOLTAREA SOCIALĂ	888
TEORIA ȘI METODA REȚELELOR SOCIALE	
(VASILE MIFTODE)	933
ELEMENTE PENTRU O TEORIE A REȚELELOR SOCIALE.....	933
PARADIGMA “ANALIZEI DE REȚEA”	966
FORME ȘI “IMAGINI” ALE REȚELELOR SOCIALE.....	977
LIMITELE REȚELEI SAU ALE CONFIGURAȚIEI “SISTEMULUI DE REȚELE”	101
TIPOLOGIA ȘI FORMELE SOCIALE.....	1033
REȚELE DE INTERVENȚIE ÎN FUNCȚIE DE “LANSAREA CERERII DE AJUTOR”	11010
FORME DE INTERVENȚIE.....	1177
COMUNITATEA UMANĂ. INTERVENȚIE ȘI REȚELE SOCIALE.....	120
MANAGEMENTUL PRIN PROIECTE. STRATEGII DE VIITOR PENTRU DEZVOLTAREA COMUNITĂȚILOR	
(ȘTEFAN COJOCARU)	1255
PROIECT DE INTERVENȚIE, PROGRAM, PROPUNERE DE FINANȚARE	1255
EXEMPLU DE PROIECT. STRATEGII DE PROMOVARE A DIVERSITĂȚII	
(ANTONIO SANDU)	1344
BIBLIOGRAFIE.....	138

Minoritățile etnice între vulnerabilitate și responsabilitate socială

Pagin 1 sat goal inten ionat

Minoritățile etnice între vulnerabilitate și responsabilitate socială

Vasile Miftode

Minorități etnice, lingvistice și religioase

Când se vorbește despre *problema minorităților*, cei mai mulți oameni cred – din obișnuință – că este vorba de tradiționalele aspecte legate de *grupuri diferite* sau de „grupuri străine“ *în plan etnic* (și, prin derivație, în plan religios și în ceea ce privește *limba maternă*). Epoca modernă și, mai recent, *post-modernismul*, au complicat mult lucrurile, impunând *o varietate de alte minorități*, care nu au nimic comun cu obișnuitele și tragicele *războaie religioase* sau *inter-etnice*. Reamintim doar minoritățile *devianților social* (alcoolici, drogați, sectanți), ale *săracilor*, *analfabeților*, minoritățile *sexuale* etc.

După al doilea război mondial au avut loc importante modificări la scară mondială și în plan intern în ceea ce privește *problema minorităților* prin adoptarea unor *legislații* și a unor *politici* care să reducă sau să elimine orice discriminare în acest domeniu. „Chiar și *țările monoetnice* sau *monoculturale* – adesea intransigente – au adoptat norme privind *autonomia* culturală a minorităților. În multe societăți există deja un *pluralism juridic* (privind persoana, regimul proprietății, succesiunea ...)“¹ menit să asigure protecție grupurilor defavorizate. Principiul *egalității în fața legii* este inclus în orice *constituție* modernă, vizând *drepturile civile*, asigurarea locurilor de muncă prin *șanse egale* în fața școlii, a educației și a calificării profesionale.

---

¹ Joseph Yacoub, *Les Minorités dans Le Monde ...*, în *The Mediterranean Journal of Human Rights*, University of Malta, 2002.

Se vorbește astăzi tot mai mult de *dreptul la diferență* al individului, al grupului și, deci, al minorității, mai ales în condițiile „încă confuze“ în care se desfășoară *mondializarea* (culturală, normativă) și *globalizarea* (economică, financiară, comercială).

Protecția minorităților a devenit o adevărată *ideologie* care, ca orice ideologie, promovează o *mișcare socială* corespunzătoare (celebre sunt, în acest sens, mișcările pentru drepturi civice ale negrilor din SUA, din anii '50-'60, destul de violente în timpul președinției lui *Kennedy*). Au fost lansate *ipoteze* și concepte noi:

- (a) *statut special* (al *minoritarului* în raport cu „majoritatea“ sau cu individul care făcea parte din majoritate);
- (b) *tratament specific* (în sensul protecției ...) acordat minorității în raporturile cu majoritatea;
- (c) *derogări normative* în favoarea grupurilor defavorizate;
- (d) în fine, *discriminare pozitivă*, care sintetizează elementele precedente și care este deja practică în România, în manieră legitimă (educație, profesionalizare ...) sau ilegitimă (în domeniul legislativ, punitiv, în cazul infractorilor etc.)

Legislația internațională a suferit ameliorări semnificative privind minoritățile, dreptul la cetățenie politică și libertatea în fața legii fiind considerate *insuficiente* pentru protecția reală a minorităților etnice. *Affirmative Action* (privilegii și discriminări pozitive în spațiul „anglo-saxon“) adâncește – prin *garanții specifice* – perenitatea grupului etnic minoritar, recunoașterea drepturilor *identității grupale* și ale „eului colectiv“. *Discriminarea pozitivă* nu neagă – potrivit unor juriști *globalizanți* – *principiul universal al non-discriminării* și egalitatea *tuturor* în fața legii!

Pentru a salva „aparențele“, actele normative internaționale sugerează *diferența* dintre *egalitatea abstractă*, admisă principial și *egalitatea concretă* sau specifică, practică „funcțională“ în vederea asigurării justiției sociale. Documentele internaționale (ONU, UNESCO, UE etc.) includ

noțiunea de *tratament special* (vizând minoritățile ...) și categoria demografică „popoare *indigene*“ care trebuie să fie considerate *identități distincte* și deci trebuie să fie protejate în fața confruntărilor cu „majoritatea“ sau cu societatea „dominantă“. Convenția OIT (Organisation Internationale du Travail) (169 din 1989) consemnează „aspirația popoarelor indigene și tribale de a controla propriile instituții, propriile lor moduri de viață și de dezvoltare economică și de a conserva propria identitate, propria limbă și propria religie în cadrul statelor în care trăiesc“.

Condițiile istorice ale constituirii „societăților politice“ și particularitățile evoluției relațiilor inter-etnice, îndeosebi dintre minorități și majoritate, își pun în mod legitim amprenta pe maniera în care sunt abordate și rezolvate *în prezent* problemele minorităților etnice, lingvistice sau religioase. *Etapizat* sunt garantate și asigurate:

- (a) drepturile *lingvistice, culturale și religioase*;
- (b) drepturile *educației și instrucției* „în limba maternă“;
- (c) *autonomia personală* și autonomia locală;
- (d) în condiții speciale se asigură aplicarea „unilingvistismului regional“ și chiar „self-government“ (Exemplu: *Spania*, Art. 4.i. din Constituția spaniolă);
- (e) în cazul imperiilor multinaționale (Austro-Ungar, Otoman, Rusia-URSS etc.) pe lângă *soluția auto-determinării* etnice naționale s-au folosit și soluții-hibrid (fedații, *state asociate*, state bi-zonale sau *bi-comunitare*, cu o evoluție ulterioară contradictorie).

Experiența unor țări, mai ales a *Spaniei*, arată că „recunoașterea instituțională a minorităților și adoptarea unei *logici comunitare* sunt însoțite de *declinul principiului egalității abstracte* și al „ideologiei individualiste“, pe de o parte și de afirmarea tot mai netă a *ideologiilor comunitare*“, pe de altă parte (vezi și 14, p. 9).

Terminologia utilizată pentru a desemna minoritățile din această categorie (etnice, lingvistice, religioase) a evoluat într-un mod particular

sub presiunea dublă a grupurilor vizate, pe de o parte și a factorilor externi, pe de altă parte, dezvoltând un câmp larg de noțiuni cu nuanțe și conotații foarte diferite.

Justiția socială și toleranța inter-etnică au progresat semnificativ în ultimele decenii. *Finlanda*, *Irlanda* și *Canada* recunosc oficial *dualitatea lingvistică*. În *Spania* există patru limbi oficiale. Drepturile culturale și lingvistice sunt recunoscute în mod reciproc în *Germania* și *Danemarca*, vizând minoritățile respective. Există chiar *derogări* de la legislația în vigoare în favoarea minorităților, mai ales a „micilor minorități”: astfel, partidul minorității daneze din Germania nu obține, de regulă, 5% din voturi în alegeri și cu toate acestea este reprezentat în parlamentul german; cele mai multe minorități etnice din România nu obțin, de asemenea, voturi suficiente – potrivit legii – pentru a fi reprezentate în Parlament și cu toate acestea – potrivit discriminării pozitive – fiecare minoritate etnică (din cele 11) are cel puțin un reprezentant-deputat în forul legislativ al țării. Trebuie menționat că multe țări au un număr impresionant de *limbi oficiale*: *Africa de Sud* recunoaște 11 limbi oficiale, *India* – 15 limbi din cele 1652 limbi înregistrate și, deci, practicate, *Senegalul* admite șase limbi internaționale, *Nigeria* recunoaște numai trei limbi din cele aproape 400 limbi reclamate etc.

Istoria modernă de după 1850 arată că treptat s-a acordat o atenție particulară *problemei minorităților etnice* în numele principiului „intervenției umanitare“ (*Humanitarian intervention*). Astăzi se vorbește tot mai mult – sub presiunea organismelor de tipul *Consiliul European*, al *UE* sau *ONU* – de *pluralism*, *multiculturalism*, *interculturalism* sau de „dreptul la diferență“ lingvistică și culturală. S-a realizat un progres substanțial în raport cu epoca antagonismelor, tragediilor și „revanșelor istorice“ care au vizat îndeosebi provinciile sau regiunile care erau pasate dintr-un imperiu în altul, de la o țară la alta, precum Alsacia, Lorena, Bucovina, Dalmația, Galiția, Banatul, Slovenia, Rutenia subcarpatică etc. Orașe de tipul *Vilnius* sau *Cernăuți* aveau o compoziție multinațională și ridicau, astfel,

probleme privind *minoritățile* conlocuitoare. În orașul *Narva* din *Estonia* minoritatea rusă este ... majoritară, datorită desigur emigrărilor forțate (deportări) ale *autohtonilor* în perioada stalinistă și, în compensație, datorită „importului de majoritari“ (ruși, în epoca URSS-ului). De altfel, asemenea *migrații forțate* au făcut ca structura demografică a popoarelor și a țărilor asuprite de către imperialismul sovietic să se modifice substanțial *în favoarea etniei dominante*: 40% din populația Estoniei este construită din minorități, cea mai importantă este cea rusă (34%), jumătate din populația *Letoniei* (o altă țară cotoplită de Stalin) aparține minorităților, în *Moldova* ex-sovietică situația este comparabilă. Probleme încă *sub tensiune* sunt cele din *Bosnia, Liban, Cecenia* sau *Cipru*.

Este necesară multă diplomație și o adevărată artă managerială pentru a gestiona – fără riscuri și „tulburări“ – relațiile dintre cele *109 minorități* ale *Lituaniiei*, 110 etnii coexistente ale *Ucrainei*, 52 grupuri minoritare din *Bangladesh* sau alte mii de „populații minoritare“ care trăiesc în *State Naționale* sau în „țări-imperii“ din Asia sau Africa. *Revendicările minorităților* sunt încă privite cu o anumită suspiciune de *Statele-Națiune* sau de „majoritățile“ dominante, cu atât mai mult cu cât asemenea populații sunt amplasate, de regulă, *în zone frontaliere* și provoacă probleme (chiar tensiuni) *transfrontaliere* cu țările vecine. Unele state noi, ca cele apărute în urma dezmembrării URSS-ului și a Iugoslaviei, nu au nici *cultură democratică*, nici *experiență politică* pentru a rezolva corect problemele minorităților etnice, culturale și lingvistice *moștenite* din trecut. Acestea sunt cu atât mai *vulnerabile* cu cât tind să își edifice „în forță“ o *identitate națională*, respingând particularismele locale, în defavoarea minorităților co-existente.

Integrarea unor state ex-comuniste în *NATO* și în *UE* constituie un factor esențial de *protecție a minorităților* din statele respective întrucât un asemenea proces politic înseamnă în sinteză o *transformare* de ansamblu a societății și, îndeosebi, o *civilizare* a întregii populații, a persoanelor, a grupurilor și a raporturilor inter-umane.

Evenimentele politice și militare din ultimii ani au redșteptat „naționalismele locale“ în unele regiuni ale lumii, în ciuda obiectivelor „oficiale“ de a promova drepturile minorităților în cazuri limită prin forță (exemplu tipic: Zona Balcanilor). În ciuda „convieuirii seculare“ pe același teritoriu și a unor experiențe tragice, minoritățile din țări ca *India, Liban, Guyana, Pakistan, Rusia-Cecenia* etc. parcurg o perioadă de mari tensiuni și confruntări sângeroase. Asemenea zone „sunt invadate de conflicte *comunitariste*, rasiale și religioase ..., de tendințe de accentuare a *singularităților naționale* ..., a moștenirii trecutului, a valorilor tradiționale, a limbii, a *nostalgiei* pentru un trecut îndepărtat, obiceiuri și pentru «naționalismul cultural și teritoriab»²

Problema protecției minorităților etnice, lingvistice și religioase se pune astăzi într-un context nou, diferit, față de cel existent după primul sau după al doilea război mondial. Este vorba:

- (a) *de o creștere și o diversificare* a exigențelor societale (inclusiv externe) față de *respectarea drepturilor* acestor minorități;
- (b) *de un proces de redșteptare și cristalizare* a „diferențelor culturale“ și de un eficient proces de „reproducție etnică“ (exemple în spațiul ex-sovietic, ex-iugoslav, populații din Africa de Sud etc.);
- (c) *de pericolul* unor tensiuni sau „revendicări frontaliere“ între diferite țări vecine, în ciuda tratatelor internaționale și a politicilor pacifiste (India-Pakistan, Indonezia-Malaezia, Polonia-Lituania, Ucraina-Polonia și Bielorusia, Peru-Ecuador, Irak-Siria, Etiopia-Somalia etc.);
- (d) *de incapacitatea* țărilor noi de a traduce în practică exigențele impuse de „societatea globală“ (prin organismele internaționale ...), de a respecta ansamblul drepturilor și al libertăților etnice, lingvistice, religioase și culturale, în condițiile creșterii cheltuielilor administrative (impuse, în acest sens) și ale riscului

---

² Vezi și Joseph Yacoub, *Les minorités dans le Monde*, în *The Mediterranean Journal of Human Rights*, University of Malta, 2002.

pe care îl reprezintă instituirea unei „dualități de sisteme juridice și funcționărești“.

Asemenea aspecte nu pot fi ignorate în programele de acțiune în acest domeniu, pentru protecția minorităților din diferite zone ale lumii.

Două pericole sunt, deci, posibile și deja întâlnite în lume în domeniul protecției minorităților naționale:

- (a) *ignorarea drepturilor* acestora sau *negarea* pur și simplu a existenței unei minorități. Există țări în care se afirmă oficial că toți cetățenii „au aceeași naționalitate“ sau *se identifică naționalitatea cu cetățenia*. În Grecia nu există ... decât greci! Premierul român a fost criticat recent de presa bulgară pentru că a „îndrăznit“ să afirme că „trebuie să avem grijă de minoritățile din țările noastre, de *minoritatea bulgară* din România și de *minoritatea românească* din Bulgaria ...“. Bulgarii consideră că în țara lor nu există nici o minoritate românească!
- (b) *extrema* cealaltă este la fel de ilegală și dăunătoare: a practica *izolaționismul minoritar* sau „autonomismul integral“, a rupe minoritatea de majoritate și a o introduce într-un „turn de fildeș“ sau într-o „seră socială“ sunt tendințe care fac mult rău în primul rând *minoritarilor* (așa cum probează *experiența* multor minorități în ultimele decenii). Cazul *Libanului* este tipic și tragic, în acest sens, datorită existenței unor comunități interne *fără legături între ele*, a unor „societăți paralele“ care trăiesc *alături* dar nu una *cu* alta în același spațiu societal.

Protecția comunităților etnice sau a „minorităților frustrate“ trebuie să vizeze respectarea drepturilor culturale, lingvistice, identitare prin *măsuri juridice* și *programe sociale*, evitarea asimilării forțate și totodată *evitarea izolării* sau a conduitelor *egoist-naționaliste*.

Violența inter-etnică și progresul valorilor și al drepturilor naționale

Istoria omenirii este străbătută de o varietate de acțiuni violente asupra minorităților religioase, lingvistice și etnice. S-a practicat adesea ceea ce în istoria actuală se cunoaște sub numele de *genocid*^{*} sau sub alte denumiri derivate: *etnocid*, *democid*, *ecocid*, *memoricid*, *minoricid* etc., prin refuzul alterității sau prin eliminarea colectivă metodică și *eradicarea culturală programată în mod voluntar* a grupurilor etnice considerate indezirabile.³ *Arnold Toynbee* scrie că secolul al XX-lea „se distinge prin faptul că genocidul se comite *cu sânge rece*, în baza unui ordin dat în mod deliberat de deținătorii puterii despotice, *autorii* utilizând toate resursele tehnologice și organizaționale pentru a executa complet și sistematic planurile lor ucigașe“ (vezi 17). Violențele de acest tip urmăreau, de regulă, ajustarea sau rectificarea frontierelor, transplantarea, deportarea sau expulzarea masivă a populațiilor „indezirabile“, negarea „Celuilalt“, extirparea urmelor trecutului, purificarea etnică și culturală, crearea de „spații vitale“ pentru *majoritari*, „diasporări“ încurajate sau dictate, alienări și dezrădăcinări, în final „soluții ... finale“ (Stalin, Hitler).

Coeziunea socială, fapt necesar și pozitiv, a fost utilizată, din păcate, de către unele societăți *ca argument* pentru a impune ansamblului populației *uniformitatea*, nivelarea sau *omogenizarea* administrativă și juridică, pe de o parte și limitarea *diferențelor* sociale, pe de altă parte.

---

* termen lansat de juristul *Raphael Lemkin* în 1944.

³ Vezi și *Guy Richard*, *L'histoire inhumaine, massacres et génocides des origines à nos jours*, Paris, Armand Colin, 1992, p. 480.

Continuarea acestui volum o puteți lectura achiziționând volumul de pe

www.editalumen.ro

www.lumenpublishing.com

sau din librăriile noastre partenere.

ISBN 973-166-073-9

9 789731 660738

Publicat cu finanțarea:

...volum nu
...necesar
punctul de vedere al Editurii
Lumen sau al finanțatorilor

media **LUMEN**
www.EdituraLumen.com